Црквене студије, Ниш / Church Studies, Nis *23-2026, 249-264*

УДК 271.222(497.11)-726.1:929 Јовановић В.
27-788
https://doi.org/10.18485/ccs_cs.2026.23.23.15

Никола Лукић
Универзитет у Београду
Православни богословски факултет
nlukic@bfspc.bg.ac.rs

БОГОСЛУЖБЕНИ ЖИВОТ КАРЛОВАЧКЕ МИТРОПОЛИЈЕ У ВРЕМЕ МИТРОПОЛИТА ВИКЕНТИЈА ЈОВАНОВИЋА (1731-1737)

Апстракт: *Рад који се налази пред нама има за циљ да прикаже литургијски и светотајински живот на парохијама Карловачке митрополије у доба митрополита Викентија Јовановића (1731-1737). Посебан извор за изучавање ове теме чине Свештеничка правила поменутог митрополита која се издвајају по својој намери и садржају. Текст Правила пратиће компаративно приказивање осталих уредби и одлука везаних за егзархе, протопрезвитере и црквене саслужитеље, а која такође чине саставни део богослужбено-дисциплинарног законодавства митрополита Викентија. Сва ова Правила су по својој природи par exellence литургичка јер излажу разумевање и поредак богослужбеног живота у свом најширем контексту, говоре о узорном лику свештеника и лаика, о начину савршавања свештенорадњи, о разумевању празничног времена и о активном и дисциплинованом светотајинском животу. Контекстуална анализа, приказ предложака, рецепција и вредновање текста Правила су питања која природно припадају овој теми те ће стога иста бити са пажњом истражена.*

Кључне речи: *митрополит Викентије Јовановић, Карловачка митрополија , Свештеничка правила, Правила за протопрезвитере, Правила за егзархе, Свете тајне, богослужење, свештеник, парохија*

Уводна разматрања

Прве деценије по Великој сеоби 1690. године протекле су у консолидацији и реорганизацији националног и богослужбеног живота при новонасталим околностима. Већински део тих подухвата који се тичу богослужења везан је за дисциплиновање навика и формирање елементарног богословског и литургијског образовања клира. Стога су Карловачки митрополити подстакнути постојећим захтевима створили организован систем правила која су настала као одговор на изазове богослужбене праксе, а иницирана су стварним потребама литургијског живота. Све ово створило је јасне и недвосмислене одлуке у интересу очувања богослужбеног поретка. То је био први услов за исправљање постојећих пракси које су својом флексибилношћу и недоследношћу нередко доводиле у питање светотајински и пастирски живот Митрополије. Узоран пример таквих залагања представља рад Београдско-карловачког митрополита Викентија Јовановића (1731-1737) и његово издавање *Правила* како за монахе[1] тако и за свештенике. Та *Правила* нису просто очекиване рубрике типика везане за богослужбене текстове нити су изложени и протумачен садржај канона него интегришу светоотачко предање у прагматичне одговоре

[1] Лукић 2014, 511-529.

спрам захтева околности. *Правила* не редукују предање нити га селективно преносе него из њега узимају неопходне смернице. Кроз одредбе се сагледава и устројава богослужбени живот епохе у његовом најширем контексту. Почиње се од формирања литургијске свести кроз садржај богословског образовања клирика и лаика, сведоче о потребној дисциплини и начину одевања где уводе једнообразност, баве се уређењем богослужбеног простора и времена као и савршавањем светотајинског живота Цркве уз намеру да се његова учесталост евидентира кроз парохијске протоколе. Форма исписивања *Правила* и њихов начин институционалног спровођења представљају новину у оновременом животу наше помесне Цркве док њихова намера устројава аутентичну динамику богослужбеног живота захтевајући да он буде стваран, присутан и преображавајући како у животима свештенослужитеља тако и у животима лаоса који носи неизбрисиви печат царског свештенства (1. Петр. 2,9). Правила су општеобавезујућа о чему сведочи и сам законодавни тон којим митрополит закључује садржај текста и каже: „ Сва ова правила, написана у овим тачкама, свештеници су дужни и у свему обавезни да често читају. У супротном, запрећује се не малом казном. Прочитано увек да чине, памте и држе и да не чине другачије. Ако ли пак неко изврне, пренебрегне непажњом, и због лењости не сачува или не испуни такав да се по мери преступа и непослушања стави под не мали укор и казну и да се на послетку (ако је потребно) избаци из епархије због неизмењивог садржај ових Правила, правоверности и истине. Потписано лично нашом руком и потврђено нашим печатом. Даде се у нашој митрополитској резиденцији у Београду, лета Господњег 1733, 3. марта.“[2].

Рад митрополита Викентија Јовановића представља аутентично прејемство већ започетог архипастирског дела митрополита београдског и потоњег карловачког Мојсија Петровића (1713-1730). Митрополит Мојсије је настојао да концизним и јасним правилима реши недоумице и изазове у богослужбеном животу Београдско-карловачке митрополије[3]. Прву *Уредбу* од 57 дисциплинских тачака митрополит Мојсије је издао 1724. године и на тој основи настали су сви потоњи документи. Одредба, нажалост, није сачувана у целини до данас, али су њене основне идеје и намере реализоване кроз разрађен текст Викентијевих *Правила*. Поједине уредбе митрополита Мојсија Петровића Викентије Јовановић је дословно преузео и интегрисао. Он је настављач започете литургијске обнове те се стога не може поједностављено разумети као реформатор јер и сам митрополит на више места изражава своје уверење да наставља добар поредак наслеђеног предања. Митрополит Мојсије Петровић, у свом *Тестаменту* помиње свој труд око организовања монашког и свештеничког живота и сведочи да је и сам поревновао и то не другачије него како учи Света мајка Црква и како заповедају правила Светих апостола и Светих отаца, исповедајући да у својим монашким и свештеничким правилима *ничто ново приносяшти ни чужде, но вся старая и наша*[4]. У истом *Тестаменту* препознајемо поводе потоњих настојања његовог наследника митрополита Викентија Јовановића да настави пут тамо где је започето јер митрополит Мојсије Петровић закључује да његов посао упркос свему још увек није завршен и каже: *И запретихомъ и умолихомъ но и не могохомъ в цѣлою лѣпоту произвести: понеже обычай человѣческіи тлять закон Божіи*[5].

[2] *Свештеничка правила*, АСАНУК МПА, А 1733/98, 40. правило.
[3] Убипариповић 2018, 82-99.
[4] Тестамент митрополита Моисей Петровића, *Беседа* 5/1868, 39.
[5] *Исто*.

Нови митрополит, околности и решења

Избор митрополита Викентија Јовановића који је уследио по упокојењу митрополита Мојсија Петровића био је једногласан, учињен акламацијом читавог народа присутног на сабору у Сремским Карловцима, 22. марта 1731. године[6]. Исте године, 15. јула, новоизабрани митрополит је потврђен од стране царске власти. О митрополиту Викентију и његовом раду писали су и наши и страни историчари више него о било ком другом архипастиру Карловачке митрополије. То су чинили Швикер, Виктовић, Лудајић, Ђукић, Јакшић[7], а понајвише Димитрије Руварац[8]. Из количине архивских прилога који су приказани видимо да је историјска личност митрополита Викентија Јовановића детаљно истражена као и да је интересовање за њу било изузетно, а повод томе давале су околности његовог архипастирствовања као и митрополитов темперамент и одлучност у увођењу црквене дисциплине. Стога не чуди што су неке досадашње слике дијаметрално различите иако на послетку преовладава похвално признање о митрополитовим плодотворним подухватима[9]. О митрополитовој улози свештенослужитеља, пастира и устројитеља богослужбеног живота писано је знатно мање. За ову тему *Правила за парохијско свештенство* представљају извор прворазредног значаја. Митрополит је био народни представник и чувар народних интереса али то никада није чинило његову улогу свештенослужитеља другостепеном или мање присутном, напротив.

Стање наших храмова, парохија и свештенства у првим деценијама XVIII века било је врло незавидно за шта постоје бројни разлози као што су ратови, немаштина и спољашњи притисци државних власти[10]. Ситуација по питању образовања свештенства у таквим околностима није била повољна, а нажалост, стање није било много боље ни код других народа, укључујући Италијане, Јелине и Русе[11]. У Карловачкој митрополији тада почиње борба за школство и спровођење шире писмености, док се богословље, односно оно што је потребно за будуће свештенике, учило код приватних учитеља. У 1733. години познат нам је списак учитеља које су образовали свештеничке кандидате. Од архијереја помиње се сечујски владика Јефрем Јанковић, а потом следе имена архимандрита, игумана, проигумана, духовника, јеромонаха, прота, свештеника и учитеља[12]. Сви оно потичу из различитих средина и различитих степена образовања па потоња разноликост у знању кандидата и у начину савршавања свештених радњи и не чуди. При том свештенство сремске архидијецезе је у том периоду било доста младо, а идентична пракса при рукополагању кандидата задржала се и даље средином столећа. Слично је било и у другим епархијама[13]. Младост је поред недовољног образовања неретко повлачила и дисциплинске преступе и својевољност па је потреба за заокруженим уређеним системом образовања и васпитања била насушна.

---

[6] Јакшић, *Летопис Матице Српске*, књ.199, 3/1899, 25.

[7] О радовима опширније Јакшић 3/1899, 5.

[8] Руварац, 1886. Појединачне прилоге из Архивске грађе везане за живот митрополита Викентија Јовановића Руварац је потом учестало објављивао у Српском Сиону као и у Архиву за историју Српске православне карловачке митрополије (АИСПМК). Види: АИСПМК бр. 3 и 4/1911 (49-53); 5и 6. /1911 (69-77); 13. и 14/1912 (220-221); 1/1913 (61-65); 4/19113 (312-314); 1/1914 (68-76; 86-90); 3/1914 (279-285).

[9] Лукић 2014, 511-512.

[10] Руварац 1902, 16.

[11] Извештај Виђентија Стефановића архиђакона, *Архив за историју Српске православне митрополије Карловачке* 3/1923, 5-6.

[12] *Исто*, 42-43.

[13] Пузовић 2017, 22.

Са идентичним проблемима парохијског живота, готово истовремено, сретала се и Црква у Русији. Као одговор на те околности, световне и верске власти у Русији су у великој мери успоставиле нове каноне понашања и дисциплине, уз формулисање нових идеала доброг хришћанина и грађанина. Успостављање таквих нових закона и правила покренуло је процес који је на дуге стазе довео до уређених друштвених услова, строжег прогона криминала и све већег усавршавања културе и друштвених манира. Верски живот је играо централну улогу у овом процесу. Промене у исказивању побожности, више од других ствари, промовисале су успостављање нових начина обредне праксе, дисциплине и понашања. Овакав феномен препознат је од стране истраживача као извесна конфесионализација друштва. Један од оснивача ове теорије, Волфганг Рајнхард, је у програмском чланку повезао концепт друштвене дисциплине и његов успех са религиозном потребом за сигурношћу и закључио: „Црква проповеда пут спасења који води кроз врлину, послушност и светотајински живот. За сваког свесног хришћанина, жеља да буде спасен дугорочно је ефективнији покретач у усвајању таквих образаца дисциплине него саме ауторитарне политике и друштвена присила“[14]. У томе је имао право а што су и околности потом доказале. Кроз цео потоњи период XVIII и XIX века јавља се продукција издатих регула и катихизиса у Русији што доприноси формирању секуларног и клерикалног ауторитета са циљем постизања уређенијег друштва[15]. Сваки сегмент друштва и његови чиниоци сада добијају конкретну регулативу која јасно дефинише права и дужности члана који јој припада. Све ово оставило је трага и на црквену дисциплину и поредак.

Преузимање таквих образаца у нашој средини започето је још у време митрополита Мојсија Петровића што најочигледније видимо у формирању једнообразног начина одевања свештеника, у садржају правила о склапању брака, појави и објављивању ценовника (штоларне), заповести о вођењу евиденција односно протокола, у указањима о доличним трпезама, као и у прописаном начину кажњавања преступника. Митрополит Мојсије је своја *Правила*, њих девет, објавио окружном посланицом од 16. јуна 1728. године и тиме им је дао званичан, законодавни карактер[16]. Посланице Светог архијерејског синода Београдско-карловачке митрополије из исте године које говоре о исправљању извесних недостатака, а нарочито женидби и удадби, сачињавању тестамената, недоличном понашању, обележавању гробних места и слављењу празника су интегрисане такође у општи корпус обавезујућих одредби[17]. О важности ових одлука и њиховом усвајању и проширивању тема расправљао је и црквено народни сабор у Београду 23. маја 1730. године, на својој трећој и четвртој седници и одлучио је да их потврди у њиховој обавезности. Други део саборских аката чине *Пункти и одговори народни на 25 предложених тачака митрополита Мојсеја Петровића од 30. маја 1730. године* међу којима се налазе и потврђују претходно донете одлуке. Мањи део њих тиче се црквене дисциплине[18]. Међу изворе истог времена убраја се и текст преписа *Ставилне грамате за презвитере* и *Ставилне грамате за протопрезвитере* из 1730. године које се налазе у заоставштини административних аката епископа бачког Висариона Павловића, а које недвосмислено припадају времену београдско-карловачког митрополита Мојсија

[14] Brüning 2017, 305-306.
[15] О позицији руског свештенства и његовој улози у друштву: П. Знаменский, 1873.
[16] Точанац, 2001, 149-159.
[17] Убипариповић 2018, 83
[18] Српски народни сабор месеца маја 1730. у Београду, *Летопис Матице Српске* 113 (1870/71), 298-309.

Петровића[19]. Делови текста ових ставилних грамата који описују узоран живот и службу свештенослужитеља такође су укључени у правила за презвитере и протопрезвитере митрополита Викентија Јовановића. Сва ова документа су интегрисана по садржају и значењу и тако су старе одредбе формирале нове скупове правила која су потом била проширена неопходним увидима из непосредних околности и постојећим потребама.

У *Инструкцији свештенству* сачињеној од стране архиђакона Вићентија Стефановића, а по знању и упутствима митрополита Викентија Јовановића, из 1732. године, у виду циркуларног писма, наводи се десет тачака које говоре о дужностима парохијских свештеника. У последњој десетој тачки се међу задужења свештенства убраја и задатак да народу објасне да митрополит својим правилима не уводи никакве новине (*новитате нихово преосвјешченство невводит*) него да следује правилима светих апостола и богоносних отаца[20]. Исте године митрополит Викентије Јовановић издао је *Правила понашања и владања за свештенике и ђаконе*. Текст ових правила сачуван је само у свом препису на латински језик, броји 40 правила и чини суштинску основу потоњих правила из 1733. године[21]. Штавише, преклапање текста на основном нивоу одредби је апсолутно већинско уз чињеницу да *Правила* из 1733. године у односу на претходна садрже одређене напомене и допуне које проширују првобитни текст. Примера ради, прво правило из 1732. и 1733. године говори на идентичан начин о броју и начину употребе обавезних књига које свештеник треба да поседује уз напомену *Правила* из 1733. године која их разликује, односно проширује, и она гласи: „Ових пет књига да буду чисте московске штампе, ако ли буду печерске да имају исправке под именом Синода“[22]. Допуне и појашњења сличне природе сусрећу се готово у сваком *Правилу* из 1733. године.

Правила за свештенике митрополита Викентија или у свом пуном називу *Правила према којима су дужни да се владају презвитери и ђакони, да устројавају свој живот и дело свог свештеничког призвања, како у Цркви тако и у свом дому и на сваком месту* издана су у митрополитској резиденцији у Београду, 3. марта 1733. године. Она су најпре евидентирана у форми званичних протокола, а затим су умножавана кроз појединачне преписе одакле потичу и данас сачувани рукописи[23]. Први штампани текст

---

[19] *Правила парохијским свештеницима, протопрезвитерима и егзарсима епископа бачког Висариона Павловића*, АСАНУК МПА, Б, 1731/5. л. 31б-41б. Важно је напоменути да ова сигнатура која је тренутно у употреби не описује тачно датовање и атрибуцију докумената будући да ту налазимо акте и из 1730, 1731, 1733 и 1745. године. Сва акта издана су од стране митрополита, а не епархијског епископа. У питању је дакле рукопис који је припадао дворској канцеларији бачког епископа а чине га преписи циркуларних митрополитских протокола.

[20] Руварац 1902, 23.

[21] Пун назив документа гласи: Regula morum et ordinum sacerdotalium, quibus debent presbyteri et diaconi instrui, ac dirigere vitam suam, fungique officio suo sacerdotali, prouti intra et extra ecclesiam in domo propria, ita etiam in omni loco. Vukašinović, Pavlović, 2016, 129—141.

[22] *Правила митрополита Викентија Јовановића за свештенство* (1733), АСАНУК МПА, А 1733/98, л.1а-1б. Кијевске књиге су у руској средини биле сумњичене да су католичке и нису биле у употреби на целој територији тадашње Русије. Brüning 2017, 337. Јасно је да је глас који их је пратио изазивао код православних извесну дозу опрезности. О кијевској штампарији опширније: Гусева и др. 1981, 8-35.

[23] Преписи који су до данас сачувани нажалост нису бројни. За сада су поред правила АСАНУК МПА 1733/98, познати и евидентирани рукописи: АСАНУК МПА, Б 1733/39 где је због киселости мастила текст оштећен и тешко читљив, рукопис АСАНУК МПА, Б 1731/5 који је припадао Висариону Павловићу епископу бачком, потом рукопис у Патријаршијској библиотеци у Београду ПБ Рс 102 који је непотпун и садржи препис само 30 правила. Овом навођењу можемо прибројати и *Правила митрополита Павла Ненадовића и Викентија Јовановића за свештенство* ПБ Рс 86.

правила објављен је 1868. године у часопису *Беседа*, у рубрици под називом Старине из живота нашег црквеног, школског и народног. Правила је уредништву листа доставио парох Аврам Борђошки, где су потоња објављена под именом владике Висариона Павловића, епископа бачког. Иако је сада познато да је атрибуција погрешна она је за тај тренутак логична јер је текст *Правила* дошао до издавача непосредно из администрације бачког епископа. *Правила* нису објављена као интегралан текст него су штампана у десет наставака, почевши од броја XXI па све до броја XXXI[24]. Овако разуђено приказивање садржаја правила и потоње тешкоће да се до истог часописа дође, будући да се он врло брзо угасио, после само две године, учинило је *Правила* познатим по чувењу, али се до самог текста тешко долазило. Руварац каже да су Правила у *Беседи* издата с многим погрешкама и изостављеним местима[25]. Потом даље наводи да је о истим *Правилима* писао 1877. године у листу *Јавор* и да је тада исправио уочене погрешке и решио питање атрибуције. Трагајући за поменутим исправкама увидели смо да се тај чланак не налази у поменутом броју часописа[26], него у *Јавору* за 1887. годину у бројевима XXI и XXII[27]. Верујемо да се ради о ненамерном превиду, ауторовом lapsus calami или грешци при штампи и ова напомена служи више као прилог прецизнијем датирању извора него ли као критика. Руварац није доставио *Јавору* исправљени интергални текст *Правила* него само појединачни списак потребних интервенција и изостављених речи које је требало унети у неки будући објављени документ. До тог новог комплетног издања, нажалост, није дошло. На крају свог чланка у *Јавору* Руварац закључује свој приказ и каже: „Правила Вићентија Јовановића за свештенике су давно и давно заборављена и тек ако се у неким старијим црквама налазе, забачена у каквом крају. И њих би требало према духу данашњег времена и околности прерадити, напечатати и свештеницима раздати да се по њима владају "[28].

Митрополит Викентије је на Синоду одржаном у Осјеку 18. маја 1734. затражио мишљење епископа о *Правилима* да ли су добра и да ли ће их други епископи у своје епархије примити уз пристанак клира и народа на шта је добио следећи одговор: „Тешко је, рекоше, свугде провести једнако устројство, но за то ће они по својој дужности колико год могу ревновати за благочешће"[29]. Исте године на основу текста ставилне грамате за протопрезвитере и прописа *Свештеничких правила* митрополит Викентије је објавио и *Правила за протопрезвитере*, 12. маја 1733. године. Текст тих *Правила* је у међусобно условљеном релационом односу са *Свештеничким правилима*, на основу њих су настала и независно од њих не би имала свој пуни смисао. Штавише, седмо правило за протопрезвитере обавезивало је да се провери да ли свештеници имају, држе и извршавају 40 *Правила*[30]. Следећу важну улогу у одржавању прагматично-правне важности *Правила* за свештенике имала је институција егзарха. Иако је она у Карловачкој митрополији трајала свега неколико деценија, будући да је укинута после 1769. године, егзарси су били

Наведени списак не искључује могућност проналаска још неког преписа *Правила*.

[24] Види: *Беседа* 1868 XXI/168; XXII/175; XXIII/184; XXIV/192; XXV/ 199; XXVI/208; XXVII/215; XXVIII/224; XXIX/ 231-232; XXX/240; XXXI/246-247.

[25] Руварац 1903, 273.

[26] Упореди: *Јавор: лист за забаву, поуку и књижевност* за годину 1877, уређује др Илија Огњановић, У Новом Саду, Издаје Лука Јоцић 1877. Такође ни Руварчева библиографија под том годином не наводи ни један наслов. Види: Руварац 1927, 12.

[27] Правила за калуђере и свештенике и Регуламент од 2.01. 1777, *Јавор* XXI/1887, 328-330; XXII/1887,343-346.

[28] *Јавор* XXII/1887, 346.

[29] *Српски Сион* 9/1903, 273.

[30] *Исто*, 275.

врло важан део у одржавању црквене дисциплине и поретка. За разлику од *Правила* за протопрезвитере које је Руварац штампао *Инштрукција за егзархе* је још увек остала у рукопису[31]. Она је по свом садржају и смислу изведена из свештеничких правила и заповеда доследну проверу спровођења њихових прописа а што је испитивано приликом годишње посете егзарха парохијама. По извештајима егзарха који су сачувани видимо да су описи стања и имања храмова као и егзамени свештенства марљиво спровођени. У Београдској митрополији 1733. године помиње се да је било 5 егзарха а број православних домова био је 2549[32]. У Срему се 1732/33. године помиње да је било око 8000 православних домова и наводи се име егзарха Стевана Стојковића[33], што не искључује могућност постојање других егзарха на територији архидијецезе. У неким случајевима приликом визитација и испитивања свештеника митрополит је био лично присутан што је на посебан начин доприносило решености да се *Правила* доследно спроводе.

У *Инштрукцији егзарсима* у дванаестом правилу заповеда се да се утврди приликом годишње визитације парохија да ли презвитери имају *Правила* и да ли их држе а ако ли пак немају иста или су их изгубили да се казне. Казна за ту врсту немарности износила је 24 форинте[34]. Колико је ова казна била висока илустративно говори чињеница да се 1730. године за 12, 5 форинти могло купити 150 свећа средње величине[35], што сразмерно томе износи да је казна била једнака цени од око 300 свећа. Повод оваквој замашној казни може бити чињеница да је архиђакон Вићентије Стефановић у току своје визитације архидијецезе сремске током 1733-1734. године утврдио поседовање свештеничких *Правила* само у два случаја и то код даљског епитропа и код пароха баношторског који је *Правила* сам за себе преписао[36]. Поменути епитропи чинили су важне и присутне помоћнике у парохијском и богослужбеном животу и помагали су свештеницима при одржавању храма на разне начине. Стога је митрополит Викентије Јовановић, 15. октобра 1733. године, прописао и шеснаест *Правила за епитропе*[37]. Правилима су јасно дефинисана њихова права и дужности. Они су се бринули за финансијско пословање храма, милостињу и школске кутије али су помагали и при чишћењу олтара и припремама за савршавање богослужења. Неке од њихових дужности препознаћемо назначене и у тексту свештеничких правила.

Викентијева *Правила за свештенике* и цео систем црквене дисциплине, образовања и свештенослужења наставиће потом да живе у иницијативама митрополита Павла Ненадовића. Тај дух и заоставштина чиниће препознатљивост Ненадовићевог пастирског рада који је отишао корак даље проширујући Викентијева *Правила* и инштрукције. Такав однос не треба да чуди посебно ако се има у виду да је епископ Павле Ненадовић, још од времена док се звао Петар, био вишегодишњи први сарадник митрополита Викентија. Ненадовић је као епископ горњокарловаки 1745. године желео да успостави свештени поредак у својој епархији па је у ту сврху поново објавио садржај Викентијевих свештеничких правила. За разлику од Викентијевих *Правила* која имају четрдесет тачака, Ненадовићева су унеколико проширена и има их укупно четрдесет девет. Особену различитост Ненадовићевих правила чини простор од 9-17. тачке, где се

[31] АСАНУК МПА, Б 1731/5 л.15-18.
[32] Извештај Максима Радковића, егзарха београдског митрополита, 1733, 56/1884, 120.
[33] Руварац 1902, 16-17.
[34] АСАНУК МПА, Б 1731/5, л.16 б
[35] Милошевић 2019, 94.
[36] Извештај Вићентија Стефановића архиђакона, 3/1923, 19, 33.
[37] Руварац 1902, 25-32.

говори о избору кандидата и њиховом школовању као и тачке 45, 46, 47 и 48[38]. Богослужбена указања у оба правила, су у свему идентична. Изузетак чини пето правило где се заповеда да се Псалтир на богослужењу чита полако и разговетно без журбе док је митрополит Ненадовић учинио незнатну допуну заповедивши: *и Благослови душе стихологисати на оним местима где има*[39].

Разлике у правилима својствене само Ненадовићу представљају материјал који је већински преузет из Духовног Регуламента Петра Великог[40]. Шта више, утицај Духовног регуламента, чија се присутност препознаје у оба случаја, много непосредније се очитава у Ненадовићевим него у Викентијевим правилима. О начину чувања и спровођења свештеничких правила у будућности најзначајније сведочи четрнаесто правило митрополита Ненадовића: „Новопостављени на свештенство обучава се неко време црквеном служењу у дому архијерејском. За то време да препише себи ова написана свештена Правила да се не би убудуће изговарао незнањем својих дужности и по њима да се управља вољно или под претњом, по расуђењу нашем архијерејском"[41]. Важење правила Викентија Јовановића још једном је потврђено на седници Светог архијерејског синода Карловачке митрополије 1750. године[42]. Овај податак нам посредно казује да су правила засигурно била на снази све до 1768. године, односно све до упокојења митрополита Павла Ненадовића. Она никада нису званично престајала да важе, али је доследност њиховог даљег спровођења зависила од воље потоњих митрополита. Сама правила су у свом вишедеценијском присуству постала интегрални део богослужбеног и пастирског предања Карловачке митрополије и чине основу онога што се колоквијално назива *карловачким богослужењем*. Викентијева правила остала су посредно присутна кроз цео XVIII и XIX век, тачније све до 29. марта 1899. године када су указом Светог Синода издата *Дисциплинарна правила за православно српско свештенство у опсегу Српске православне митрополије карловачке*, која у својој основи немају концепт и садржај Викентијевих правила.

Литургијска и светотајинска пракса

У скупу правила које је митрополит Викентије Јовановић одредио као смернице за богослужбени, дисциплинарни и катихетски живот Карловачке митрополије јасно се препознаје тенденција ка уређеном и дефинисаном систему у коме доминантно преовладава идеја једнообразности. Једнообразност се може у том тренутку, а спрам општих околности, разумети као средство или систем огранизације, као адекватан начин уређења богослужбеног предања према предоченим обрасцима, и као типик који уводи у стабилан, и од стране митрополита прописан, литургијски живот свештенослужитеља. Идеја једнообразности почиње најпре да се уобличава у дневним навикама свештенства, а потом и литургијском простору и времену. Међу првим правилима је јасно дефинисано облачење свештенства да би се на тај начин учинила њихова трајна препознатљивост која би и њих саме подсећала на звање у коме се налазе. Правило гласи: „Своје спољашње ризе (расе) свештеници и ђакони да имају једнообразне, плаве (coloris caerulei[43]). Доламе да

[38] Опширније: Лукић 2018, 112-115.
[39] *Исто*
[40] Сравни са: Бенешевич 1915, 160-166.
[41] АСАНУК МПА, А, 1745/501
[42] Пузовић 2017, 30.
[43] Идентична напомена стоји и у *Регули* а потиче још од времена митрополита Мојсија Петровића. Регула 1732, 136. Јакшић истиче да се Мојсијева уредба о свештеничкој ношњи сматрала знаком

нису разрезане по странама тј. по скутима, како се и почело исправљати и носити, тако да се не виде кошуље. Такође, капе велике и мале да су плаве. У цркви да се стоји без малих капа са откривеном главом и на глави да буде венац пробријан[44] и на лицу пробријане власи ради Светог причешћа. Лепо је и да сваки има чешаљ у џепу и да увек да буде очешљан и уредан“[45] заповеда митрополит.

Поред једнообразности у облачењу захтева се и једнообразност у служењу и то према уставу Саборне цркве у Сремским Карловцима. О овоме сведочи и текст 24 свештеничког правила: „Свештеници који не држе црквени Устав и чин, ако су и старији, дужни су када им архијерej заповеди, да буду спремни да без икаквог изговора и речи иду у архијерејску резиденцију да се уче правилу и чину саборне Цркве која је при резиденцији или (да уче) у оној цркви која чин и устав Саборне црква једнообразно држи. Црквена правила, тј. Божанствене литургије, Вечерње Велико и Мало, и свакодневна и са Литијом, Јутрење, Часове, међучасове свугде једнообразно да савршавају као у Саборној цркви. Сва последовања да се савршавају како су у Типику и у другим црквеним књигама изображена [46] а не по сопственом нахођењу и својевољно од чега се рађају јереси. Поредак Крштења младенаца, Миропомазање, Исповест, Венчање, Јелеосвећење, Погреб, Водоосвећења и остало да се врши једнообразним чином као што је речено. Сва ова последовања у свим црквама да се држе једнообразно и по правилу као што је у саборној цркви, а не да се држе различито. Запрећује се суровом казном[47].

Сва последовања морају бити савршавана према руским књигама, као што прво правило сведочи, и ту за свештенослужитеља посебно важно место заузима Литургиарион који мора имати исписано *Известије учителъноје*. Између осталог правило каже: „ Четврту књигу *Литургиарион*, на крају које је написано *Извјестие учителъное*, који говори о томе како су јереји и ђакони дужни да се припремају и свештенодејствују, најпре на Светој литургији, али и у другим случајевима и при недоумицама, и у томе да се исправљају. *Извјестије* често да читају, да не би свештеник због неразумевања садржаја при вршењу Светих Тајни чинио бешчашће и тиме понизио исте. Свештеник који би сагрешио треба да се казни. Ако пак неко при себи нема у свом *Литургиариону* написано *Извјестије учителъное* тај је дужан да из другог Литургиариона, у ком је написано, препише и да има [48]. Пета књига је *Требник*, у ком су записане друге Свете

ширења уније. ЛМС 204/1901, 198. *Духовни регуламент*, који осликава живот свештенства у Русији, наводи да горња одећа свештеника мора бити уредна црне боје а не других боја. Бенешевич 1915, 175; 18. монашко правило митрополита Викентија заповеда да мантије свештеномонаха морају бити црне боје, без икаквих шара и украса. Лукић 2014, 520. Сабором 1730. године (13. тачка) усвојен је митрополитов предлог да се мантије морају носити у цркви, на путу и у граду, а на пољским радовима и у кући како свештеник жели. ЛМС 113 /1870/71), 307. Што се тиче мантија за архијереје у заоставштини Мојсија Петровића пописане су мантије и мандороси који су били углавном црне или плаве тзв. мор боје са поставама и украсним бордурама. Милошевић 2019, 77.

[44] О тонзури опширније: Поповић 2018, 105-123; Костић 4/1937, 437-438:

[45] АСАНУК МПА, А 1733/98, шесто правило.

[46] У *Инструкцији* из 1732. године, у трећој тачки, стоји упутство: „Типик елико можно да хранитсја“ . Руварац 1902, 22.

[47] Под не малом казном могло се разумети и рашчињење. Познато је да је митрополит Викентије био строг. Због преступа дисциплине рашчинио је епископа ваљевског Доситеја као и дворског архимандрита Андрију због несавесног поступања око општих потреба монаштва. Руварац 1886, 49-50.

[48] Познато је да се прво штампано *Известије учителъноје* појавило у московском издању Служебника 1699. године, а прво штампано издање у српским служебницима објављено је 1799. године. Служебник 1799, л.129б-144. Тих сто година, у међувремену, у Карловачкој митрополији, оно се преписивало или су куповани руски служебници са већ штампаним текстом. *Духовни*

Тајне са последовањима. Ова последовања да се служе по правилима која су у њима написана, без скраћивања и без додавања.“ *Известије* као такво сусреће се и као непосредан извор текста и других одредби унутар Свештеничких правила, поготово када се говори о каквоћи просфора, у 11. правилу[49]. Такође, када митрополит говори о одржавању олтара, дисциплини и задужењима оних који су у њему присутни , у његовом 14. и 15. правилу, препознајемо текст правила за парамонаре који је такође преузет из *Известија*[50], чему се придодаје и делимични утицај тада савремене руске литургичке литературе[51].

Што се тиче учесталости и распореда богослужења митрополит својим петим правилом за свештенство прописује савршавање целокупног дневног богослужбеног круга на парохијама и каже: „Свештеници када су при домовима сви у Цркву да долазе на правила, први, пре почетка / осим ако је који болестан или има неке друге (оправдане) обавезе/ и да за време богослужења не шетају и не причају. У цркви да не бораве беспослени. На сваком месту да стоје са страхом и богомишљем и да не излазе из цркве до краја богослужења...Свете двери да отвара и затвара једино свештеник и нико други да се не дотиче. У недељу и на велике празнике, где је више свештеника, да се облаче и излазе на Вход по три и четири свештеника или више да би било што благоугодније. За време богослужења, Јутрења, Вечерње, Часова, Међучасова и Литургије да један другога не пожурују, него да се све врши према поретку тихо и разговетно. Псалтир полако да се чита, без журбе. Дежурни свештеник кроз целу службу да не скида епитрахиљ са врата, осим неке преке потребе. У сваком олтару да буде мало звонце којим да се троструко звони на призивању Светога Духа, тако када каже свештеник: *Са страхом Божијим и вером приступите* огласити звонцем и научити људе да у то време чине метанију до земље са страхом и пажњом и са умиљењем срца[52]“. Што се тиче савршавања Светих литургија у деветом правилу за свештенике митрополит заповеда: „Тамо где су два свештеника тамо нека буде Литургија сваку суботу и недељу и на празнике Господње и Богородичине и Светих који имају полијелеј. Где су три свештеника тамо да буде Литургија на празнике Светих који имају шест стихира, а тамо где има више од три свештеника тамо да се Литургија служи сваки дан осим у време када се коси сено и у време жетве, када свештеници косе и жању а такође и у (месецима) брања грожђа где има винограда. Када је кошење сена и жетва, у време због ових неодложних послова, да се одложи Литургија у дане који су посвећени Светима на четири стихире, јер тада људи косе и не могу празновати. Да не леже жита која су пожњета и гумна која су свезана, а где су виногради (сазрели) грожђе да се бере. У суботу и недељу и у остале празнике светих са полијелејем никако да не прескакачу Литургију. (Запрећује се) суровом хришћанским казном“.

регуламент такође заповеда да се преписују у Служебник и неке заповести Регуламента. Бенешевич 1915, 162.

[49] Сравни: О каквоћи и изгледу просфора говори *Известије*. Служебник 1799, л.130а.

[50] Указања представљају задужење парамонара и преузета су из текста *Известија* (Служебник 1799, л. 143) а потом су даље дословно пренета у Викентијева правила за епистропе (13. правило).

[51] Све остало исписано у правилу је додатак из 1733. године преузет из *Поученија свјатитељског новопостављеном јереју*. Види: АСАНУК МПА, Б 5/1731, л. 40б.

[52] Употреба звонца на Литургији настала је као последица конфесионално полемничких спорова у Русији XVII века, а поводом времена претварања Светих дарова, са циљем да се конкретним гестом истакне сам тренутак свештенорадње. Та богословска проблематика је временом ишчезла али је остала употреба звонца са нејасном улогом. У XIX веку се та пракса укида са нагласком да је то обичај Римске цркве, о чему сведоче и акта архиепископа београдског и митрополита Србије Михаила (Јовановића). Матић 2007, 133-155. У Карловачкој митрополији употреба звонца није званично укинута, али је чињеница да је кроз XIX век знатно ослабила или била готово престала.

Активан литургијски живот подразумева редовно савршавање Светих тајни исповести и причешћа како клирика тако и лаика о чему постоји низ прописа унутар правила који о томе сведоче. Најпре се трећим правилом заповеда свештенослужитељима: „Сви свештеници и ђакони да имају духовника који има писмено посведочење од месног архијереја те епархије, благослов и власт, и често да се исповедају пред духовником очишћујући своју савест. Ако ли пак немају духовника јеромонаха тада нека се исповедају код свог протопопа, четири пута у години [53]. Ако се свештеник или ђакон не буду исповедали, тада сваки бива испитан и има да тражи од архијереја или егзарха опроштајну цедуљу[54], и бива изложен казни". Затим, у истом документу 17. правило додаје: „Свештеници да уче своје парохијане, да нико не умре без исповести и без Причешћа, подстичући на ово особито оне који су болесни и изнемогли до краја. Такође и деца која су болесна а непричешћена да не умру без Причешћа"[55]. У 21. правилу се још додаје: „Свештеници су најпре дужни да знају како се кајати на исповести, ако виде неког хладног и безосећајног, да га застраше судом Божијим, ако ли пак виде некога да је сумњичав и да очајава, таквога треба постави и утврдити надом у благодат и милост Божију, како би прекинуо грешне навике. Свештеник је дужан да зна како посетити и утешити болног, како водити и усмеравати реч умирућима и како најпре осуђене на смрт оснаживати и охрабривати милошћу Божијом. Ово су неизоставне свештеничке дужности"[56].

Такође, исповест пред духовником је обавеза младенаца који желе да се венчају. Митрополит Викентије је детаљно описао како треба да изгледа и сам начин причешћивања: „Када хришћани приступају у цркви Божанственом причешћу тада свештеници да траже од њих цедуље духовника које сведоче о њиховој исповести и без цедуља никоме и никако не допустити да се причести, оштро се забрањује. До сада је био обичај, наставља митрополит, да свештеници оне који хоће да се причесте изводе напоље за време Божанствене литургије и читају им општу молитву разрешења. Беспутно је напуштати Свету литургију, нужну молитву за наше спасење, и ово да се више не догађа. Они који хоће да се причесте на Светој литургији /по Јутрењу/, то објављују свима /претходног дана/ на глас по завршетку Вечерњег богослужења. Свештеник служи Божанствену литургију и они са пажњом припадају слушајући Часове и канон са молитвама за Свето причешће. На крају када се заврши духовни отац или ако га нема онда најстарији свештеник очита опроштајну молитву*: Господе Исусе Христе Боже наш Сине и речи Бога живога и даље*. Ако се пак догоди, пошто почне служба, да се причасници одвоје од осталих људи напред, (на место) где се чита Апостол и да (тамо остану да) стоје са страхопоштовањем и трезвенога ума и по примању Христа Спаситеља нашега, свештеници подлежу не малој казни (27. Правило за свештенике)[57]. Потом се у наставку додаје: „Ако ли се ко од хришћана, било ког пола и узраста, најмање два пута у години не исповеди пред својим духовником и не причести Светим Тајнама, тј. на почетку

[53] Честа исповест ради очишћења савести је предуслов правилног литургисања. Служебник 1799, л. 130б. О исповести на истоветан начин говори и четврто правило *Инштрукције* из 1732. године., треће правило Регуле 1732; друго Правило за протопрезвитере, четврто правило у Инштрукцији егзарху АСАНУК МПА, Б 1731/5, л.16а.

[54] Цедуље су уведене као обавезне одлуком црквено народног сабора у Београду 1730. године, о томе сведочи десета тачка. ЛМС113(1870/1871), 307.

[55] О овоме говори и осмо правило за егзархе.

[56] О овоме говори Духовни регуламент. Бенешевич 1915, 162-163; Основу ове теме у Регуламенту чини богословље Инокентија Гизеља. Brüning 2017, 324.

[57] Упутство како да се спреме за Свето Причешће потиче из 1733. године и не налази се у претходно издатој *Регули* из 1732. године. У Регули се само спомиње поседовање неопходне цедуље али не и опис припреме и начина причешћивања.

Великог поста, прве седмице, као и у посту Рождества Христовог, оваквога свештеници да одлуче од Цркве и да му не дају да улази у цркву[58]. Свештеник да не улази у њихову кућу нити да се састаје са таквима док се не освесте и не покају. Хришћанин је дужан да се четири пута годишње исповеди и причести“[59](30. свештеничко правило).

У активном литургијском животу нико није смео бити изостављен и о томе говори и 12. правило које сведочи о припреми честица за болне као и правило о начину причешћивања болних где се каже: „Када свештеник иду болнима да их причести, тада да носе Свете тајне у другом путиру који је сачињен ради болних, обучен у фелон, ако пак буде кишовито или снеговито време, тада у епитрахиљу. Пред њим да иду два свећоносца да носе свеће или фењере. У нужди један свећоносац, али без тог једног никако да не бива. Ако ли пак наиђе смрт напрасно, без одежди и свећа, све одложивши тада брзо да иде да причести умирућег. (Свештеници) да науче мирске људе да када виде на путу оне што носе Свете тајне да учине достојан велики поклон ако ли пак пада киша или снег по путу да учине поклон до појаса, додирујући руком земљу[60]. Правило о овоме неизмењено да се чува иначе ће се у супротном подлећи строгој казни“(16. правило). Сасуди на којима се савршавала Божанствена литургија морали су бити сачињени од прописаних материјала о чему сведочи 13. правило: „Ако ли пак у случају оскудице не може бити златних или сребрних сасуда путир, дискос, звездица, кашичица и кивот за чување светих тајни за болне да буду све од калаја или коситера. Никако да не буду дрвени, нити глинени, тј. од земље или стаклени, забрањује се од архијереја под претњом казне[61]. Кивот у коме се чувају тајне Тела Господњег да буде покривен, са крстом на врху и увек да стоји на престолу са Божанским тајнама, а не на другом месту“[62], изричита је митрополитова заповест.

Светој тајни евхаристије претходе и прописане катихезе и поучавања парохијана и укућана на шта се митрополит на више места у правилима осврће јасно прописујући шта су свештеници дужни да науче парохијане, али и чланове своје породице[63]. Да ли они тако чине проверавали су егзарси приликом годишњих визитација[64]. Што се тиче савршавања Свете тајне крштења заповеда се: „Крштење младенаца да не бива ни на каквом месту осим у Цркви[65], осим у случају смртне нужде. Не обливати: но погружавати три пута као што је заповеђено на правилан начин... Да се не догоди да се без Светог Мира

[58] Цар Петар Велики је документима из 1716. и 1718. године увео обавезну годишњу исповест у Руском царству. Brüning 2017, 327.

[59] Идентична је одредница и Регуле из 1732. године, са изузетком напомињања санкције.

[60] О овоме на истоветан начин говори и Духовни регуламент у својим правилима за свештенике, тачка 15. Бенешевич 1915, 171; заповеда се да се Тајне поштују боголепним поклоњењем (Служебник 1799, л.143); у пратњи свештеника био је увек и епитроп. (11. Правило за епитропе).

[61] У описима визитација поминьу се сасуди израђени од најразличитијих материјала. Дрвени путири, дискос и звездице од лима, кашика од туча, копље од гвожђа (Сурчин) или путир од лима (Карловчић) или дрвени путир и кашичица од рога (Пећинци). Руварац 1902, 69, 74, 78.

[62] Указање о изгледу кивоту је допуна у односу на текст 13. правила Регуле из 1732. године.

[63] Види: Осмо и деветнаесто свештеничко правило.

[64] Примери таквих испитивања, одговори који су кандидати давали и процене и оцене од стране испитивача сачуване су у извештајима из визитација, било да се ради о извештају егзарха Вићентија Стефановића за подручје Сремске архидијецезе или о извештају Максима Радковича егзарха за подручје Београдске митрополије из 1733. године. Егзарх је испитивао и чланове свештеникове породице и проверавао да ли се исповедају и причешћују бар два пута у току године. Поменуто је било прописана дужност егзарха (10. правило за егзархе).

[65] Одлука црквено-народног сабора у Београду из 1730. године (седма тачка), уз њу се везује одредница да деца морају бити крштена до осмог дана. ЛМС 113 (1870/71), 300.

крштавају, а уколико га немају (свештеници) нека дођу к нама и нека траже[66]. Деца да се не држе некрштена више од осам дана и осмог дана да се крсте. Ако би кум био далеко не чекати га. Да буде сваки свештеник у својој парохији да породиља може доћи у четрдесети дан у храм на молитву, по обичају". Интересантна је напомена о времењу савршавања Свете тајне брака о чему сведочи 19. свештеничко правило: „Венчање да не бива на другом месту осим у цркви. Да се пред духовником исповеде[67] и женик и невеста и да их венча свештеник пре обеда, а не по обеду....Који хоће да се венчају да тај дан буде Литургија и да присуствују женик и невеста и остали. Сватови да слушају Божанствену литургију и венчање да бива по Литургији"[68]. Светотајински живот морао је бити и евидентиран о чему сведочи инсиситирање на увођењу протокла од стране митрополита о чему сведочи 35. свештеничко правило са придруженим детаљним упутствима[69].

Закључак

Литургијско богословље митрополита Викентија Јовановића, његово разумевање богослужбеног поретка и дисциплине трајно је обликовало богослужбену праксу Карловачке митрополије. Жеља да се успостави утврђен поредак и једнообразност је главна особина митрополитовог рада. Он својим *Правилима* интегрише и раније резултате и одлуке својих претходника као и одлуке Светог Синода митрополије али придодаје потребне допуне и појашњења што у многоме чини правила комплетнијим и лакше примењивим. Све оно што је данашњој богослужбеној пракси познато из усменог предања готово по правилу има своје писане изворе у правилима и одредбама митрополита Викентија Јовановића. Задата правила су током времена апсолутно већински усвојена и делимично допуњена без обзира на потоњу историју њиховог текста, који је занемариван и недовољно преписиван. Она су својом дисциплином и организованошћу створила оно што ће доцније бити названо богослужењем Карловачке митрополије. Њихов значај је неупитан, не само на нивоу историјског сведочанства него и на равни парадигме која би и савременом богослужбеном предању могла да понуди адекватне одговоре из пастирске и богослужбене праксе. Стога, интегрално издавање свих помињаних уредби и правила представља известан задатак будућности са чврстим уверењем да такав поступак има своју вредност која није условљена временом настанка докумената него се препознаје кроз вишевековне резултате у литургијском и светотајинском животу Цркве.

---

[66] 21. правило за егзархе обавезује егзарха да при свакој визитацији провери да ли у храму поред потребних ствари има и Светог мира.

[67] Одлука о исповести супружника је заповест митрополита Мојсија Петровића од 1727. године. Та заповест није испрва прихваћена, али је потврђена одлуком сабора 1730. године (ЛМС 113/1870/1871), 298-299.

[68] Шесто правило за протопрезвитере налаже будно надзирање извршења 18, 19 и 20. свештеничког правила. Руварац 1903, 275. Последња реченица је додатак у односу на 19. правило Регуле из 1732. године. Све претходне одреднице у вези са Светом тајном брака установио је митрополит Мојсије Петровић. Точанац 2001, 157-158.

[69] Протоколи су уведени у Русији крајем XVII века, узаконио их је Духовни регуламент 1721. године својим 29. правилом називајући ове књиге метрикама. Бенешевич 1915: 175; Brüning 2017, 327. Митрополит Мојсије је увео протоколе својим Свештеничким правилима 1728. године али је усвајање очигледно ишло врло споро те је митрополит Викентије Јовановић кроз своју Инструкцију 1732. године поновио заповест. У другом правилу Инструкције каже се : „Од данас (ако не до сада) протокол у сваком месту да буде тј. књига велика бела и у њој написано ..."Руварац 1902, 22.

Рукописни извори

Правила парохијским свештеницима, протопрезвитерима и егзарсима епископа бачког Висариона Павловића, АСАНУК МПА, Б[70], 1731/5

Правила митрополита Викентија Јовановића за свештенство, АСАНУК МПА, А 1733/98

Правила митрополита Викентија Јовановића за свештенство, АСАНУК МПА, Б 1733/39

Правила митрополита Викентија Јовановића за свештенство (1733.), ПБ[71] Рс 102

Правила митрополита Павла Ненадовића и Викентија Јовановића за свештенство (1753.), ПБ Рс 86

Штампани извори

Vukašinović, Vladimir and Pavlović Jovana (2016): Regula morum et ordinum sacerdotalium: Latin Manuscript Contemporary to the Metropolitan Vinćentije Jovanović, *Bogoslovni vestnik*, 76, 129—141.

Извештај Максима Радковића, егзарха београдског митрополита, 1733, *Гласник српског ученог друштва* 56/1884, 120-303.

Извештај Вићентија Стефановића архиђакона од 15. септембра 1733. године до 3. децембра 1734, *Архив за историју Српске православне митрополије Карловачке* 3/1923, 1-43.

Правила епископа Висариона Павловића (1868): *Беседа* XXI/168; XXII/175; XXIII/184; XXIV/192; XXV/ 199; XXVI/208; XXVII/215; XXVIII/224; XXIX/ 231-232; XXX/240; XXXI/246-247.

Руварац, Димитрије (1903): „Правила митрополита Вићентија Јовановића и Павла Ненадовића за свештенике“, *Српски Сион*, 9, 273-277.

Српски народни сабор месеца маја 1730. у Београду, *Летопис Матице Српске* 113 (1870/71), 294-309.

Тестамент митрополита Моисеј Петровића, *Беседа*, 5/1868, 39.

Литература

Бенешевич, В. Н. (1915): *Сборникъ памятниковъ по исторіи церковного права преимущественно русской церкви до епохи Петра Великаго*, Петроградъ

Brüning, Alfons (2017): “Social Discipline among the Russian Orthodox Parish Clergy (17 th - 18 th Century)”, *Cahiers du monde russe*, 58/3, 303-340.

Вукашиновић, Владимир (2010): *Српска барокна теологија, библијско и светотајинско богословље Карловачке митрополије*, Врњци, Требиње

Гусева А.А , Каменева Т.Н, Полонская И.М. (1981): *Украинские книги кирилловской печати XVI -XVIII вв*, Государственая библиотека СССР

Знаменский, П. (1873): Приходское духовенство въ Россіи со времени реформы Петра, Въ университетской типографіи, Казан

[70] АСАНУК МПА, Б- Архив Српске академије наука и уметности у Сремским Карловцима, митрополитско-патријаршијски архив, фонд Б

[71] ПБ-Патријаршијска библиотека у Београду

Лукић, Никола (2014): „Монашка правила митрополита Викентија Јовановића и њихов утицај на богослужбени живот Карловачке митрополије“, *Три века Карловачке митрополије 1713-2013*, ур. Дејан Микавица и Драго Његован, Нови Сад, 511-529.

Матић, Златко (2007): „Олтарска употреба звонца у Евхаристији“, *Саборност*, 1, 133-155.

Јакшић, Милутин (1899): „О Вићентију Јовановићу, прилози за историју митрополитства му (1731-1737), по архивалним изворима израдио“, *Летопис Матице Српске*, књ.199, бр 3, 1-51.

Јакшић, Милутин (1901): „О Вићентију Јовановићу, прилози за историју митрополитсва му (1731-1737), по архивалним изворима израдио“, *Летопис Матице Српске*, књ. 204, 170-234.

Костић (1937): „Свештеничка тонзура у београдско-карловачкој митрополији прве половине XVIII века“, *Гласник историског друштва у Новом Саду*, 437-438.

Милошевић, Ана (2019): „Београдски митрополити на барокној позорници“, *Барокни Београд*, ур. Весна Бикић, Археолошки институт, Београд, 74-96.

Пузовић, Љиљана (2017): „Парохијско свештенство Темишварске епархије средином XVIII столећа“, *Темишварски зборник*, 9, 19-41.

Поповић, Никола (2018): ‚Свештенички и монашки постриг у изворима Источне Цркве у првом миленијуму“, *Теолошки погледи*, 105-124.

Руварац, Димитрије (1886): *Историчко критична црта о Вићентију Јовановићу*, Штампарија Симе Паића, Земун

Руварац Димитрије (1887): „ Правила за калуђере и свештенике и Регуламент од 2.01. 1777“, *Јавор* XXI, 328-330; XXII, 343-346.

Руварац, Димитрије (1902): *Српска митрополија карловачка око половине XVIII века по архивским списима*, Српска манастирска штампарија, Сремски Карловци

Руварац, Димитрије (1927): *Аутобиографија и библиографија*, Књижара Славија, Нови Сад

Точанац, Исидора (2001): „Прописи митрополита Мојсија Петровића за свештенике и парохијане“, *Историски часопис: орган Историског института*, 48, 127-144.

Убипариповић, Србољуб (2018): „Богослужбени изазови у митрополији Београдско-карловачкој: доба митрополита Мојсеја Петровића (1718/1726-1730)“, *Богословље и духовни живот Карловачке митрополије, уводна разматрања*, ур. Владимир Вукашиновић, Београд: Институт за културу сакралног- Монс Хемус, ПБФ УБ, 82-99.

Nikola Lukić

THE LITURGICAL LIFE OF THE METROPOLITANATE OF KARLOVCI DURING THE TIME OF METROPOLITAN VIKENTIJE JOVANOVIC (1731–1737)

This study seeks to examine the liturgical and sacramental life of the parishes within the Metropolitanate of Karlovci during the tenure of Metropolitan Vikentije Jovanović (1731–1737). A key source for this investigation is the *Priestly Rules* (*Sveštenička pravila*) issued by Metropolitan Vikentije, distinguished by both their intent and content. The analysis of these *Rules* will be conducted in parallel with a comparative overview of other ecclesiastical regulations and decrees pertaining to exarchs, protopresbyters, and clerical collaborators, all of which constitute an essential component of Metropolitan Vikentije's liturgical-disciplinary legal framework.

These *Rules* are, by their very nature, *par excellence* liturgical texts, as they articulate a comprehensive vision of liturgical life. They address the ideal character and conduct of both clergy and laity, the proper execution of sacramental rites, the theological and practical understanding of the liturgical calendar, and the necessity of a disciplined and active sacramental participation. The contextual analysis of the *Rules*, along with an examination of their sources, reception, and theological and ecclesiological implications, represents a set of issues that are intrinsically linked to the subject matter and will be thoroughly explored in the course of this research.